

qui in potestate parentum sunt, peculia perinde in bonis parentum computentur, ac servorum peculia in bonis dominorum numerantur: exceptis videlicet iis, quæ ex sacris constitutionibus, et præcipue nostris propter diversas causas non acquiruntur. Præter hos igitur, qui castrense peculium, vel quasi castrense habent, si quis alius filiusfam. testamentum fecerit, inutile est, licet suæ potestatis factus decesserit.

COMMENTARIUS.

1 Qui alieno juri subjecti) Lex XII. Tab. liberam testandi facultatem civibus concedens præcise ac definite de patribus-famil. locuta est. Extra integrum legis caput apud Auctorem ad Herennium lib. 1. cap. 13. in hæ verba: *Paterfamilias uti legassit super familia pecuniave sua, ita jus esto.* Ex eo quod Decemviri hoc jus nominatum concesserunt, patrifamil. hoc est, civi Romano, qui sui juris est, satis intelligitur, idem eos filiusfam. permittere noluisse. Quinimo non potuerunt, nisi ridicule, testandi facultatem permittere iis, qui nihil suum habebant, de quo testari possent: quippe notum est, filiosfam. olim omnia parentibus, quorum in potestate erant, pleno jure acquisivisse: quæ etiam ratio, cur filiosfamilias testari non possint, reddita est ab Ulpiano in fragm. tit. 20. §. 9. Hoc autem posito, filiusfamil. jus testa-

menti faciendi non habere, consequens est; eos ne legatum aut fideicommissum relinquere, aut codicilos facere posse: quippe quæ iis demum permissa sunt, qui et testamentum condere possunt, l. 2. de legat. 1. l. 6. §. pen. de jur. eod. (1).

2 Quamvis parentes eis permiserint). L. 6. qui test. fac. poss. Atque hoc etiam ut consecutarium ex superiori deducitur. Etenim missio ista patris non efficit ut filiusfam. incipiat esse paterfam. Lex autem XII. Tab. non aliis, quam patribusfam. testandi potestatem concessit: eoque pertinet, quod Papinianus scribit in l. 3. eod. Testamenti factio non privati sed publici juris est, hoc est, jus testamenti faciendi non privatorum auctoritate, sed jure publico et legibus cuique tribuitur.

3 An igitur filiosfamil. nec mortis causa donare: volente patre, permittendum? Ita videri potest, cum mortis causa donationes per omnia fere ultimis voluntariis comparentur, §. 1. sup. de donat. l. ult. C. de mort. caus. don. Placuit tamen posse filiumfamil. permittente patre mortis causa donare, l. 25. §. 1. de mort. caus. don. nimurum, quia donatio mortis causa, eis in plerisque jure ultimæ voluntatis censemur, in quibusdam tamen naturam negotii inter vivos ei contractus habet, l. 35. §. 3. eod. maximeque in eo quod ad eam perficiendam traditione aut conventione opus est, ut pluribus ostendimus in d. §. 1,

(1) L. 1. tit. 9. P. 6. vers. E puede.

Quibus non est permisum facere testamentum. 411

ac proinde hactenus etiam eodem jure cum conventionibus haberit, hoc est, privatorum arbitrio regi debet, perindeque habendum, ac si pater ipse per interpositam filii personam donasset, in eoque usus esset filii ministerio, l. 9. §. 2. de donat. Atque hanc ob causam, etsi filii quoque persona in hac donatione spectatur, tum in ea perficienda, tum infirmando; putarem tamen, etiam patrem eam revocare posse, cum Bart. in l. 2. §. 1. de donat. Ang. et Jo. Fab. hic. Nam quod traditum est de testamentis, ea non debere pendere ex alieno arbitrio, l. 32. de hæred. inst. protinus ad mortis causa donations trahendum non est.

4 Exceptis iis, quos antea enumeravimus) Qui scilicet castrense et quasi castrense peculium habent. In his enim bonis filiisfamil. beneficio Principum testamenti factionem habuerunt, §. ult. præced tit. et quoad cætera quoque in hoc peculio plenissimo jure patrumfamil. usi sunt, l. 2. de SC. Maced.

5 Quod jus ab initio tantum militantibus &c.) Refert Imperat. quibus gradibus ad summum ejus juris, quod filiusfam. in castrenibus habent, perventum est. Initium ejus Augusto tribuit (Ulpianus Julio, l. 1. de test. mil.) progressum Nervæ et Trajano (Ulp. d. loc. etiam Titi et Domitianī meminit), paterque ex illo Juvenalis satyr. ult. vers. 52.

Solis præterea testandi militibus jus.

Vivo patre datur &c. sub Domitiano idem obtinuisse:

consummationem Hadriano: quippe illi militantibus tantum, hic etiam veteranis, de eo, quod in castris acquisiverunt, cæteroque peculio, quod militiae beneficio adepti sunt, l. 11. de castr. pec. vivis parentibus, quorum in potestate sunt, testandi facultatem dedit, ita ut quod antea solorum militum erat, id bonorum privilegii rescripto Hadriani factum sit.

6 Ad parentes eorum jure communi pertinet). Utut pater in peculio castrensi vivente filio nihil juris habuerit, ipsique filio concessum, in eo, quem vellet, hæredem sibi instituere; tamen diu jus vetus hactenus patri conservatum fuit, ut filio intestato mortuo, jure peculii etiam bona castrenia ad patrem redirent, eademque hoc casu adhuc esset conditio castrensis peculii et pagani, nec in illo magis, quam in hoc filiusfam. hæredem ab intestate haberet, l. 2. de castr. pec.

7 Hodie ex novel. 118. bona filiisfam. sive castrensia, sive pagana adventitia non amplius jure peculii, sed hæreditatis patri deferuntur; nec jam ordine tertio ut jure Codicis, sed secundo, ita ut cum eo mater simul, et fratres defuncti admittantur.

8 Ex hoc. intelligere possumus &c). Subjiciuntur hic quædam alia jura, quæ filiusfam. in castrensi peculio habet, et nimurum hæc tria: primum quod hoc peculium ita filii proprium est, ut pater ei adimere non possit: alterum superiori consequens, quod creditores patris id vendere alio-

ve modo inquietare nequeant: tertium, quod patre mortuo, id filius præcipuum habet, ne cum fratribus communicare, aut his conferre cogatur. Quæ olim erant castrensis peculii propria; hodie vero castrensi cum pagano adventitio sunt communia.

9 *Præter hos igitur, qui castrense peculium vel quasi).* Quamvis non tantum castrense et quasi castrense peculium, sed quædam etiam bona filii adventitia ex constitutionibus patri non adquirantur; atque a Justiniano in universum adventitorum omnium proprietas filio concessa sit: in duabus tamen istis generibus duntaxat jus testamenti faciendi ei permisum, non item in tertio. Non habet hæc res dubitationem, cum, quod regulare est, filius tantum nudam proprietatem in peculio adventitio habet, pater usumfructum: sed cum sint quidam casus, quibus filio plena et solida proprietas acquiritur, anne tunc quidem de his bonis testari possit, non satis convenit. Casus unus jam tunc erat, cum Institutiones componerentur. Nam in *l. ult. C. de bon.* quæ lib. sic a Justiniano constitutum est, ut si filio hæreditas aut legatum fideivecommissum delatum sit, et pater filio consentire nolit, ut hæreditatem adeat, aut relicta agnoscat, filius propria auctoritate et patre invito id facere possit, et sibi hoc facto, quod relictum est in totum acquirat. Novellis constitutionibus plures hujusmodi species introductæ, quas retulimus *supra S. I.* per quas pers.

10 *¶ An igitur ne his quidem casibus filio permisum de peculio adventitio testari?* Sunt qui putant, permisum esse, et Tribonianus hæc scribenti in mentem non venisse, *l. ult. §. 5. vers. filii autem C. d. tit. ubi Justinianus duntaxat eo casu, quo apud patrem ususfructus est, filium de bonis adventitiis testari non permittit, inde enim a sensu contrario colligunt, in altera specie adventitorum id ei licere.* Probabilis sane collectio, nisi ipse Justinianus postea mentem suam clare exposuisset. Nam cum hæc ipsa quæstio jam tum ætate Justiniani, nec multo post emissam *d. l. ult.* exorta esset, ipse nova constitutione edita dubitationi occurrit, quæ est *l. pen. C. qui test. fac. poss.* qua declarat, minime sibi in constitutione nuper a se promulgata propositum fuisse, filiusfamil. in bonis adventitiis permittere testamenti factionem, sive cum consensu sive sine consensu patris bona possideant, ac proinde sive nudam, sive plenam eorum proprietatem habeant: sed in hoc antiquam legem per omnia servari jubet. Conferantur inter se constitutiones; perspicue apparebit, alteram alterius explicandæ, et *d. l. pen.* tollendi erroris gratia, cui verba *§. 5. d. l. ult.* causam dederant, scriptam esse. Non enim alia lex per eam, quam in *d. l. pen.* ait a se promulgatam esse, intelligi potest, quam in qua extat distinctione illa, cuius meminit, et ad quam se refert in *d. l. pen.* utrum scilicet filius bona possideat cum consensu, an sine con-

sensu patris: at illa distinctio existat in una *d. l. ult.* nusquam alibi.

11 *¶ Sed quid quærimus amplius?* Negat expresse in *d. l. pen.* se jus testandi filio permettere in bonis, quæ possidet sine consensu patris: atqui horum plenam proprietatem filio in *d. l. ult.* concesserat; neque erat tunc alias casus, quo ususfructus in hoc genere peculii ad patrem non pertinebat. Ad hæc, jubet circa filiorum fam. testamenta per omnia observari legem antiquam: nulla vero lege antiqua filiorum. testamentum facere permisum, præterquam de bonis castrenibus et quasi castrenibus. Neque concesso plenæ proprietatis mutat qualitatem peculii, quæ ex sola causa acquirendi estimatur. Ridiculi autem sunt, qui per legem antiquam intelligunt ipsius Justiniani aliquam constitutionem, et nominatim illam ipsam, quam explicat *l. ult. C. de bon.* quæ lib. Non potuit, nisi absurdissime, antiquam appellare, quam initio *d. l. pen.* profitetur nuper a se promulgatam, nec ullas suas ipsius leges antiquas, cum nulla tunc esset biennio aut triennio vetustior. *Nov. 117. cap. I.* *§. 1.* loquitur de dispositione inter vivos, et *nov. 22. cap. 6. vers.* si vero exaudienda est de filio emancipato. Igitur de nullo peculio adventitio, sive ordinario, sive extraordinario poterit filiusfam. testari.

12 , IN HISPANIA filiusfamil. testari potest eodem modo ac si a patris potestate fuisset libera-

, *tus, l. 3. tit. 18. lib. 10. Nov.*

, Recop. (5. Tauri), quæ corrigit l. 13. tit. 1. P. 6. qua parte hæc contrarium statuebat. De jure autem succedendi filio intestato, lib. 3. tit. 5. agemus.

TEXTUS.

De impubere et furioso.

1 *Præterea testamentum facere non possunt impuberis: quia nullum eorum animi judicium est.* Item furiosi: quia mente carent. Nec ad rem pertinet: si impubes postea pubes, aut furiosus postea compos mentis factus fuerit, et decesserit. Furiosi autem si per id tempus fecerint testamentum, quo furor eorum intermissus est, jure testati esse videntur: certe eo, quod ante furorem fecerint; testamento valente. Nam neque testamentum recte factum, neque ullum aliud negotium recte gestum, postea furor interveniens perimit (1).

COMMENTARIUS.

1 *Quia nullum eorum animi judicium est)* Ait impuberum nullum judicium esse, id est, nullum solidum, ac tale, quale requiritur in eo, qui de omnibus suis rebus disponere cogitat. *¶ An igitur non saltem tute auctore impuberi permittendum testamentum facere, uti potest eo auctore res suas alienare, hæreditatem adire, bonorum possessionem pe-*

(2) *L. 13. d. tit. 1. P. 6.*

tere, aliaque facere, etsi perfectum animi judicium requirant, ut hic etiam quod impuberis iudicio deest, tutoris prudentia suppleatur? Nequaquam. Nam aliarum actionum periculum tutores præstant, et finita tutela earum rationem pupillis eorumve hæreditibus reddunt: hujus vero reddere non possunt. Deinde testamenta seu institutiones non possunt pendere ex alieno arbitrio, l. 32. de hær inst. non precaria, sed ipsorum testatorum prudenter fieri debent, ne quid temere et in consulto per aliorum molimina in præjudicium familiarum et agnationis statuatur, et alieni potius, quam cognati; remotiores, quam proximi, hæreditatem consequantur. Quin tutores, si hanc potestatem iis permittimus, semper operam dabunt, ut non alii, quam à quibus lucrum sperant, hæredes instituantur.

2 Quo furor intermissus est. Furiosus per id tempus, quo furor intermissus est, testamentum jure facere potest, l. 9. C. hoc tit. (1); quemadmodum et testis tempore intermissionis recte adhibetur, l. 20. §. 4. hoc tit. Cæterum, ut valeat testamentum, necesse est, ut id uno eodemque tempore remissionis perficiat: nam si cæpto testamento et necdum perfecto, furor eum iterum invaserit, nihil accutum est, etiamsi postea remisso denuo furore, id quod cæpit, per-

(1) D. l. 13. titul. 1. P. 6. in verbis. Mientras que fuere des-

ficiat, d. l. 9. Quid si proferatur testamentum conditum a furioso, quem certum est habuisse dilucida intervalla, incertum autem sit, quo tempore id fecerit? Et si quidem id ita ordinatum fuerit, ut quivis pater fam. sanæ mentis sic dispositurus fuisse judicetur, pro testamento respondendum, et credendum intervalli tempore factum. Pertinet huc quod Valer. Maxim. lib. 7. cap. 8. refert de Tuditani hominis certæ ac notæ insaniae testamento; quod a Centumviris confirmatum ait, magis quid scriptum esset in tabulis, quam quis scripsisset, considerandum existimatibus.

3 Eo, quod ante fecerint, testamento valente). D. l. 20. §. 4. hoc tit. Similiter nec interdictio bonorum succedens, nec auditus sermonis amissio testamentum ante factum vitiant, §§. seqq. l. 6. §. 1. l. 18. eod. (2). Palam igitur est, his casibus unum duntaxat tempus inspici, facti scilicet testamenti: contra evenit quando mutatio quæ contingit, status mutationis est. Late hoc argumentum examinamus infr. §. 14. de legat.

4 In Hispania testamentum infirmabitur, si testatori contigerit, maxima capitis demissio: non autem si hæc media vel minima fuerit, per ea, quæ ex l. 3. et 4. tit. 18. lib. 10. Nov. Recop. nuper diximus in rub. et pr. hoc. tit.

memoriado.

(2) D. l. 13. vers. Pero si ante.

De prodigo.

2 Item prodigus, cui bonorum suorum administratio interdicta est, testamentum facere non potest: sed id quod ante fecerit, quam interdictio bonorum suorum ei fiat, ratum est (1).

Hic textus planus omnino est.

De surdo & muto.

3 Item surdus et mutus non semper testamentum facere possunt. Utique autem de eo surdo loquitur, qui omnino non exaudit: non qui tarde exaudit: nam et mutus is intelligitur, qui eloqui nihil potest, non qui tarde loquitur. Sæpe enim etiam litterati homines variis casibus et audiendi et loquendi facultatem amittunt. Unde nostra constitutio etiam his subvenit, ut certis casibus et modis secundam normam ejus possint testari, aliaque facere quæ eis permissa sunt. Sed si quis post testamentum factum adversa valedidine, aut quolibet alio casu mutus aut surdus esse cœperit, ratum nihilominus manet ejus testamentum.

1 In explicationem hujus textus recole quæ diximus in §. 2. de milit. testam.

(1) D. l. 13. tit. 1. P. 6.

De cæco.

4 Cæcus autem non potest facere testamentum, nisi per observationem, quam lex divi Justini patris nostri introduxit.

1 In cæco nihil est, ob quod testamentum facere prohibetur: nam et testes accire ac rogare potest, et audire sibi testimonium perhibentes. Quapropter, et olim testamentum facere potuit, Paul. 3. sentent. 4. et nunc quoque potest. Cæterum forma nunc accuratior præscripta, et quædan singularia in testamento cæci, ut fraus omnis, cuius hic major metus, evitetur, constituta sunt legge illa Justini, quæ hic commemoratur, et extat l. 8. C. hoc tit. Sententia legis est, ut cæcus haeredem nuncupaturus (ineptum putavi monere, cæcum non alter quam per nuncupationem testari posse) præter numerum testium ordinarium adhibeat et Tabularium, aut si Tabularii copia non sit, alium octavum testem, qui voluntatem nuncupantis scriptura excipiat, cui deinde testes omnes et Tabularius subscrivant, eamque obsignent, ut fit in testamentis scriptis: aut si prius testamentum suum scripto comprehendendi curavit, ut Tabularius coram testibus eam scripturam palam legat, eaque lecta cæcus te-

stetur hanc suam voluntatem esse; deinde omnes subscriptibant et signent. Ubi haec singularia notanda. 1. Quod non sufficiat voluntatis nuncupatio, nisi et scriptura accedit. 2. Adhibitio octavi testis, qui testamentum scribat, aut antea scriptum recitet. 3. Quod si testis debeat esse Tabularius publicus, si ejus copia est. 4. Omnim subscriptio et subsignatio.

1 , In HISPANIA, ut testamentum cœci valeat, quinque testes adhiberi debent, l. 2. tit. 18. lib. 10. Nov. Recop. (3. Tauri). An autem necesse sit, ut hi quinque testes sint vicini seu incolæ loci in quo testamentum conditur et Tabellio adsit, non una est Interpretum sententia. Vide Azev. in d. l. 2. a n. 23. cuius sententia quæ incolatum insuper habendum putat; Tabellionem vero necessarium existimat, nobis placet: Anton. Gomez. in d. l. 3. num 52. tenet Tabellionem necessarium non esse.

TEXTUS.

De eo, qui est apud hostes.

5 Ejus, qui apud hostes est, testamentum, quod ibi fecit, non valet, quamvis redierit. Sed quod, dum in civitate fuerat, fecit, sive redierit, valet jure postliminii:

sive illic decesserit, valet ex lege Cornelia.

COMMENTARIUS.

1 Qui apud hostes est) L. 8. hoc tit. Ratio manifesta est: quia captus jure belli servus fit hostium; ut autem testamentum consistat, necesse est testatorēm jus testandi habere, cum testamentum facit; nec postliminio vitiat regula Catoniana. Sed nec obsides, nisi eis permittatur, testamentum facere possunt, quia velut pignoris jure tenentur, et fiscus eorum bona occupat, l. 11. hoc tit. l. 31. de jure fist. Cætera quæ in text. dicuntur de jure postliminii, et lege Cornelia, pendunt ex iis quæ diximus in §. 5. quib. mod. jus. pat. pot. solv.

2 , In HISPANIA probata est, sententia hujus §. in l. 6. tit. 29. P. 2. Cæterum cum nostates Hispani duntaxat servitutem facili pati possimus per ea quæ diximus in §. 3. de jure pers. nobis in potestate Mahumeda, norum existentibus permisum erit testamentum condere. Vide D. Covarr. in cap. Peccatum, part. 2. §. 11. num. 6.

3 , Illud quoque in Hispania speciale est, ut facultas testandi alteri committi possit: eo modo quem late exponimus in nostra Illustratione, lib. 2. tit. 4. num. 10. et seqq.

TITULUS DECIMUSTERTIUS.

DE EXHÆREDATIONE LIBERORUM.

D. Lib. 28. Tit. 2. C. Lib. 6. Tit. 28. & 29. nov. 115. (1).

1 Hactenus de personis, quibus jure publico potestas testamenti faciendi data aut denegata est: item de modo testandi, sive externis testamenti solemnitatibus comparatis ad firmandam testationis fidem: sequitur tertium, res, quas in ipso testamento inseri et caveri oportet, ut justum ratumque habeatur; quam intrinsecam testamenti solemnitatem appellare possumus. Estque duplex: una communis omnium testatorum, hæredis scilicet institutio; altera quorundam duntaxat propria, et maxime parentium, qui liberos in potestate habent, videlicet eorum liberorum exhæredatio, si ipsi hæredes non instituantur: de quo idcirco etiam inter cætera, quæ ad ordinanda testamenta necessario desiderantur, præcipiendum fuit, l. 30. hoc tit. de lib. et posth. hær. inst. vel exhær. Exhæredare est: Eum, qui alioqui hæres futurus erat, ab hæreditate repellere (2). Et de solis suis hæredibus propriæ dicitur, qui nisi removerentur, ipso jure hæredes existerent, et vivo adhuc patre quodammodo domini existimantur, l. 11. hoc tit. de extra-

neis per abusionem. Jure civili antiquo non erat in omnibus liberis, etiam iis, qui in potestate erant et sui hæredes, exhæredatio æque necessaria; nec omissæ idem semper effectus: ritu quoque variabat pro sexu, pro gradu, prout natum liberis, aut nondum nati essent tempore facti testamenti: quæ omnia diligenter hic Imperator exequitur: deinde subjicit, quid ipse novi juris constituerit. Ad extreum agit de præteritione, quæ vim exhæredationis habet.

2 , In Hispania hæredis institutio necessaria non est ut testamentum valeat, l. 1. tit. 18. lib. 10. Nov. Recop.

TEXTUS.

Jus vetus de liberis in potestate.

Non tamen, ut omnino valeat testamentum, sufficit hæc observatio, quam supra exposuimus: sed qui filium in potestate habet, curare debet, ut cum hæredem instituat, vel exhæredem eum nominatim faciat: alioqui si eum silentio præterierit, inutili-

(1) Tit. 7. P. 6. Tom. I.

(2) L. 1. d. tit. 7. P. 6. Ggg

ter testabitur: adeo quidem, ut si vivo patre filius mortuus sit, nemo hæres ex eo testamento existere possit: quia scilicet ab initio non constituit testamentum. Sed non ita de filiabus, et aliis per virilem sexum descendantibus liberis utriusque sexus antiquitati fuerat observatum: sed si non fuerant scripti hæredes scriptæve, vel exhæredati exhæredatæve, testamentum quidem non infirmabatur, jus tamen accrescendi eis ad certam portionem præstabatur. Sed nec nominatim eas personas exhæredare parentibus necesse erat, sed licebat inter cæteros hoc facere. Nominatim autem quis exhæredari videtur si ita exhæredetur: Titius filius meus exhæres esto: sive ita: Filius meus exhæres esto, non adjecto proprio nomine, scilicet, si alius filius non extet.

COMMENTARIUS.

1 Refertur hic differentia, quæ in re proposita olim observabatur in sexu et gradu librorum jam natorum. Meliore cæteris jure erat filius in potestate constitutus: siquidem hic solus a pare necessario, aut hæres inserviendus, aut exhæredandus erat, ut testamentum subsisteret, quod aliqui jure civili prorsus inutile erat et nullius momenti, l. 30. hoc tit. v. hoc est. Huic autem juri hære sunt consequentia: Primum: quod etiam hic expressit Justinianus, ex tali testamento hæredem non posse existe-

re, etiamsi filius præteritus vivo adhuc patre decesserit, propter regulam Catonianam, quæ sic definit: Quæ institutio inutilis foret, si statim post testamentum factum decessisset testator, ea non debet ideo valere, quia diutius vixerit, l. 1. de reg. Cat. l. pen. de div. reg. jur. et generaliter quod initio vitiosum est, non potest, tractu temporis convalescere, l. 29. eod. Secundum: per hujusmodi testamentum non rumpi id, quod antea a patre legitime factum est, l. 7. hoc tit. §. 2. et pen. inf. quib. mod. test. inf. Tertium: nou sustineri hoc testamentum ob id, quod pater filio legatum quantumvis amplum reliquerit: nam utrum filius præteritus sit, necne, non ex legatione, sed ex institutione aut exhæredatione estimatur, præteritique omnes in hac materia habentur, qui neque hæredes instituti, neque ut oportet, exhæreditati sunt. Quartum: quod etiamsi filius vel ante testamentum vel in ipso testamento præteritioni consenserint, nihil tamen magis subsistere possit: quia forma paterni testamenti jure publico præscripta id modis omnibus exigit quod jus privatorum consensu mutari non potest, l. 3. qui test. fac. junct. l. 38. de pact. cum simil. Vid. tamen Anton. Fabr. C. suo de lib. præt. defin. 6.

8 Exhæredem eum nominatim faciat) Non quævis exhæredatio summovebat liberos ab hæreditate patris, sed quæ rite facta esset; non rite exhæredati pro præteritis habebantur, l. 8. §. 2. cont.

De exhæredatione librorum.

tab. In ritu autem discrimen non faciebat sexus aut gradus, nisi quod hoc proprie in filio observandum erat, ut nominatim exhæredaretur, quod in reliquis non erat necessarium, ut statim audiens.

3 Sed non ita in filiabus, v. aliis per virilem sexum descendantibus) Non uti olim filio, ita et filia, aut nepote nepteve ex filio (ex filia nati huc non pertinent, §. ult. infr. eod.) præteritis, testamentum inutile erat: sed firmo manente testamento jus accrescendi ad certam portionem his dabatur, ut quasi et ipsi scripti scriptæ essent, numerum hæredum augerent, l. ult. C. hoc tit. Ulpian. tit. 22. §§. 12. 15. et 16. Accrescebant autem hære personæ hæredibus scriptis cum damno, hoc est, portionem hæreditatis accrescendo iis aufferebant; ut longe diversum hoc jus fuerit ab eo jure accrescendi, quo res accrescant: quod fit cum emolumento, cum scilicet non potentium partes accrescent petentibus, seu portio omissa portioni agnitiæ: de quo, volente Deo, tractabimus §. 8. infra de legat. Ad quam autem partem accrescerent, habes apud Ulp. in fragm. tit. 22. §. 17. et Paul. 3. sent. 4. §. 21.

4 Licebat inter cæteros hoc facere) Hoc modo: Titius filius meus hæres esto, cæteri exhæredes sunt. Effectus hic erat, ut ita exhæreditati exhæredatæve scriptis hæredibus non accrescerent, quod

(1) L. 3. tit. 7. P. 6.

(2) D. l. 3. in fin.

præteritis tribuebatur, nec a Prætore contra tabulas ad bonorum possessionem vocarentur, l. 8. contra tab. in pr. Tantum supererat, ut testamentum inofficium dicerent, si nec quartam debitæ portionis accepissent, l. 8. §. 8. de inoffic. test. Cæteras leges exhæredationis, ut pure fiat, l. 3. §. eod. (1), junct. l. 18. contr. tab. ut simpliciter, non ex re certa, l. 19. hoc tit. (2), ut ab omnibus gradibus, d. l. 3. §. 2. et seqq. eod. vide D. Perez in C. hoc titul. num. 9. et 10. etiam in filiabus et natis ex filio locum habuisse existimo, iisque neglectis, non rite exhæredationem factam, et pro præteritione habitatam fuisse.

5 Si alius filius non extet) Nam si plures sint filii, benigna interpretatione potius a plerisque responderet, nullum exhæredatum esse, l. 2. hoc tit. Demonstratio autem ac definitio sufficit, quamvis nomen taceatur, aut etiam filium dicere pater pepercit; veluti si ex Seja natum dixerit, aliter eum descriperit, vel cum convitio, l. 3. in pr. eod. (3). Nam sermo omnis, ut in universum dicam, quo dilucide designatur persona, de qua quis loquitur, exhæredationem nominatim facit, arg. l. 34. de cond. et dem Summa igitur discriminis, quod inter liberos jam natos fuit, hæc est: quod præterito filii testamentum infirmabat: quod non nominatim exhæredatus pro præterito habeba-

(3) D. l. 3. tit. 7. P. 6.